

Landsfundur Javnaðarflokksins 1997

Aktivur arbeiðs-marknaðarpolitikkur

– Allir partar á arbeiðsmarknaðinum eiga sum skjótast at orða ein aktivan arbeiðsmarknaðarpolitikk. Endamálið við einum aktivum arbeiðsmarknaðarpolitikki egiur at vera at menna løntakaran við m. a. útbúgving, vegleiðing og arbeiðsvenjing, heldur Jákup Danielsen

JÁKUP DANIELSEN,
FAKELAGSFORMAÐUR
SKRIVAR:

Fyrst er at siga, at evni um arbeiðsmarknaðarpolitikk er eitt ógvuliga áhugavert og ikki minst eitt viðkomandi evni, men sum vit í felagsskapi geva okkum ov litla tíð at tosa um.

Hetta kemur óivað av, at vit - hvør í sínum lag - verja okkum við tí vit hava, istaðin fyri saman at fáa orðað

ein politikk um, hvussu vit kundu hugsað okkum framtíðar arbeiðsmarknaðin og hvørji tiltøk vit skulu gera fyri at vinna á t. d. arbeiðsloysistrupulleikanum, og hvussu vit alla tíðina eru til reiðar at taka ímóti teimum avbjóðingum, sum koma - serliga við atliti til tað tekniliga menningina.

Eiunfaldar myndin av arbeiðsmarknaðarførtunum er, at har stendur stríði um krónur og oyru, men so einföld er myndin ikki longur. Hóast stríðið um krónur og oyru ikki verður lagt á hillina, so eru tað, og fara tað, at verða onnur virði, sum í minsta lagi fáa líka høgan prioritet. Her hugsi eg serliga um trygð í starvinum, arbeiðsumhvørvi, størri ávirkan á dagliga arbeiðið og

arbeiðstíð, eftirløn og síðst og ikki minst útbúgving og eftirútbúgving.

Arbeiðsloysið neyvan loysast nationalt

Seinru árinu hava gjørt myndina av arbeiðsmarknaðinum meira fjøltáttada, við nýggjum hugtøkum, avbjóðingum, og ikki minst, fyri okkara viðkomandi her í Føroyum, eisini nýggjum og stórum trupulleikum. Við hesum seinasta hugsi eg um arbeiðsloysið.

Talan er ikki longur bert um tey virknu á arbeiðsmarknaðinum, men eisini um tey alt ov mongu óvirknu. Øll eru samd um, at øll hava rætt til arbeiði, men hvussu, hevur eingin fullfíggið boð uppá.

Tað er eisini ein stóru

spurningur, um arbeiðsloysistrupulleikin kann loysast nationalt. Tað seta munandi størri lond enn okkara seg ikki fótan fyri, so vit gera tað neyvan heldur.

Teyr ymisku partarnir á arbeiðsmarknaðinum kunnu verða og eru ósamfdir um mangt og hvat, men upp móti einum so stórum trupulleika, landsbúskaparliga, fíggarligga fyri hin einstaka og ikki minst menniskjaliga, mugu partarnir standa saman um ein samlaðan virkan arbeiðsmarknaðarpolitikk.

Útbúgving

Flestu eru samd um, at eitt av loysunnarorðum er útbúgving. Tað er ein sannroynd, at tess minni útbúgving ein hevur, tess torførari

er at koma upp í part í arbeiðslivinum. Og sum gongdin er í dag, verða alt størri krøv sett.

Tað er tí av alstórum týðningi, at fólk í vinnu, arbeiðsleys og ikki minst ungfólk, sum koma beint úr fólkaskúlanum, fáa høvi til at nema sær fakligar grund- og framhaldsútbúgvingar. Heimurin stendur ikki í stað, og tí má útbúgvingarð og eftirútbúgvingarspurningurin raðfestast hægri og skulu hesar útbúgvingar verða hildnar viðlíka, so fólk allatíðina kunnu laga seg eftir teimum broytingum og avbjóðingum, tekniliga frambrótið hevur við sær.

Vit hoyra aðrastaðni um lond, sum m. a. bjóða fólk útbúgvingarfarloyvi. Hetta er ein táttur, sum avgjort eitur at gerast nakað við. ALS skipanin hevur eina farloyviskipan og kann henda verða byrjanin, men sprunngurin er, um henda skipanin kann nøkta tørvin. Soleiðis, sum eg skilji tað, er endamálið við farloyviskipanini hjá ALS, at fáa arbeiðsleys út á arbeiðsmarknaðin í styttri ella longri tíðarskeið, men at trupulleikin er ella kann verða at seta fólk við neyðugum førleika í farloyvistørvin.

Hvør skal fígga

Privati arbeiðsmarknaðurin hevur ikki, - og so avgjort ikki hjá okkum, møguleika til at skipa fyri nógvum útbúgvingartilboðum einsamallur. Til tess er vinnulívið ov fíggarliga veikt. Hitt almenna má, saman við vinnulivinum, ganga saman um hesa uppgávu. Í ES verður sagt, at fløgur í menningina av menniskjaligum ressourcunum er ein týðningamikil liður í strategiini til styrkja av vøkstri upp á sikt, betran av kappingarførum, arbeiðsplássum og somu rættindi til øll.

Stóru tekniliga broytingarnar og skjótt skiftandi arbeiðsmynstur ger tað neyðugt at gera fløgur í menniskjaligan førleika. Ella sagt við øðrum orðum, at verða upp á «forkant» við komandi avbjóðingar.

Aktivur arbeiðsmarknaðarpolitikkur

Sjálvur haldi eg, at allir partar á arbeiðsmarknaðinum eiga skjótast gjørligt at orða ein aktivan arbeiðsmarknaðarpolitikk. Endamálið við einum aktivum arbeiðsmarknaðarpolitikki eitur at vera at menna løntakaran við m. a. útbúgving, vegleiðing og arbeiðsvenjing. Hetta er týðningamikil lutur í stríðinum móti arbeiðsloysi.

vandi í, at nógv fleiri fara av landinum at nema sær útbúgvingar, sum hóast alt kunnu fáast í Føroyum.

Andsøgnin skriggjir til himmals samstundis sum roynt verður at byggja eitt stóð upp, m. a. við at breiða ymiskar miðnámskúlar runt um, og hava nakrar viðari útbúgvingar, so verður hetta óbeinleiðis niðurbrotið við, at givið verður teimum lesandi ov vánaligar fíggaráttur.

Útgangsstøðið eigur at vera verandi karmar hjá teimum lesandi, haldast má fast ímóti øllum privatiseringstøkum. Síðani eiga vit at byggja at, hussu tey lesandi hava tað í hinum Norðanlondum. Fer hugbúrsbroytingin fram, soleiðis at vit lesandi verða sæð sum ein góð fløga, sum kemur at kasta nakað av sær í framtíðini, verður betri kor ein sjálvfylgja. Tað áttu tey í grundini longu at verið. Politiskt eitur at verða faslagt, hvat ætlanir er við framtíðini. Gongdin er í løtuni tann vegin, at skúlar einans verða fyrri tað «betra slag». Vit eru ikki komin yvir «stættarmunin» sum jó átti at verið «passé» í nýtians vælfærdarsamfelagnum. Einku eigur at treyta, um tú kanst nema tær eina útbúgving. Hetta er avgjort nakað, ið politiskt má víðgerast. Framtíðin kemur, sum kunnugt, ikki av sær sjálv-ari.

Fuglafjórður hin
20.04.1997

Sonja Jógvansdóttir,
lesandi

Sonja Jógvansdóttir um støður teirra lesandi:

Stættarmunurin átti at verið passé...

Hugleiðing um støðu teirra lesandi í dagsins samfelagið. Hvørjir karmar eru skaptir fyri teimum lesandi í Føroyum í dag? Eru hesir nógv góðir? Hvussu hava tey lesandi tað, tað veri seg búskaparligt, sosialt og hvussu er við íbúðarviðurskiftinum

Fyri stuttum varð lógaruppskot samtykt á Føroya Løgtingi um, at føroyingar, ið ætlaðu sær útum Norðanlond at lesa, fáa stuðul bæði úr Føroyum uppi í 60.000 kr. um árið til skúlastaðnað, harumframt SU úr Danmark, ið er uml. 3500 kr. til bókur, leigu og mat. Hetta uppskot er sera kærkomið hjá øllum, ið ætla sær uttanlanda til hægri lestur. Serstakliga nú, tá nógv tos er um eina komandi oljувinnu. Her eru sera góðir karmar skaptir, men hvussu er so við teimum lesandi í tí Føroyska samfelagnum?

Hvi skulu vit hava lesandi?

Tianverri ber illa til at rósa stóðuni hjá teimum lesandi í dag. Her eru hópin av viðurskiftum, ið stinga seg upp. Serstakliga er tað búskaparliga stóðan, sum ríllar hjá teimum, ið hava valt at vera verandi her á landi og hóast alt nýta tær møguleikar, ið eru. Men aðrenn nakað annað fer fram, má fyrst av øllum ein umfatandi hugbúrsbroyting. Tey lesandi eiga at siggjast sum ein góð fløga og ikki ein

útreiðsla í samfelagnum. Eitt væltúðugvið fólk er eisini ein týðandi liður í kappingarførinum hjá einum-hvørjum samfelagið. Tí eigur spurningurin ikki at verða, hava vit framhaldandi ráð at stuðla tey lesandi? Spurningurin er hinvegin, hevur Føroyar ráð, ikki at hava eitt væltúðugvið fólk?

Føroyska stuðulsskipanin

Føroyska stuðulsskipanin er í nógvum førum sera ólíðiliga, og tianverri er gongdin at stættarmunur sæst betur á fólk. Aðrenn 1988 kom peningurin oyramerktur úr Danmark yvir ríkisstuðulin, men síðani 1988 hevur helmingurin av ríkisstuðlinum verið veittur sum blokkstuðul, síðani tá eru viðurskiftini versnað. Tey síðstu 9 árinu hevur tað verið Føroya Løgting, sum skal áseta stuðulin til m. a. tey lesandi.

Lesandi eru býtt upp í 4 bólkar.

1. Heimabúgvandi undir 18 ár, 609 kr. um mánaðin.
2. Útbúgvandi undir 18 ár, 1369 kr. um mánaðin.
3. Heimabúgvandi yvir

18, 1445 kr. um mánaðin.

4. Útbúgvandi yvir 18 ár, 2206 kr. um mánaðin.

(Útbúgvandi merkir, at tú ikki býrt undir somu løn sum foreldrin ella, at tú ert uppsitari). Umframt hetta eru bólkarnir 3 og 4 so «privilegierað», at teir kunnu taka stuðulslán upp til 13.692 kr. p.á.

Her er óneyðugt við kanning, at staðfesta, at í verandi líki er sera torført at klára seg. Bókautreiðslurnar hjá lesandi eru í meðal 3.000 kr. p.á. Síðani koma vanlig gjöld, sum sjúkarakassi, tannlækni, matur og klæði, ferðakostnaður, húsaleiga. Tað sum í fyrstu atlugu tykist lógið er, at undir og yvir 18 ár fáa ymiskar stuðulssveitingar. Grundleggjandi útreiðslurnar eru tær somu. Ferðing, bókur, matur, sjúkarakassi, klæði, íbúðarkostnaður, sev og olja kosta líka nógv, um tú ert undir ella yvir 18 ár. Foreldur hava forsyrjarskyldu, men í nógvum førum røkkur hetta ikki til tørvurin hjá einstaklinginum.

Á t.d. Studentaskúlanum á Kambsdal, er sera ójavn,

hvussu nógv næmingar skulu gjalda í ferðakostnaði. Tað mesta kemur upp í 600 kr. um mánaðin, men meðan ferðautreiðslurnar hjá næmingunum er um 300-400 kr. Búskaparliga hevur tað nógv at siga hvaðar tú býrt. Her átti okkurt slag av ferðakostoyti verið sett í gildi, ella áttu næmingar fingið ferðakort ókeypis.

Íbúðarviðurskipti og sosiala stæði

Stakir skúlar hava næmingarheim, soleiðis kunnu næmingar leiga fyri ein sámuligan prís, men hetta noktar verri enn so tørv. Serstakliga í Tórshavn er torført at fáa íbúðir fyri sámuligan prís. Tær 2200 kr. um útbúgvandi yvir 18 ára fara allar til leigu, harumframt kemur matur, bókur, sjúkarakassi, fyri at nevna tær neyðturviligastu útreiðslurnar. Tað er ongín lóg sum í løtuni sigur at lesandi fáa sersømdir á hesum økjum. Fyri at klára seg eru tey lesandi noyðd at taka lestrarlán, og helst skal okkurt annað ískoytt til, fyri at fáa endarnar at rokka saman. Um ein næmingur skal

klára seg er ofta treytað av at foreldrin hava ráð at gjalda ymiskt og/ella at tú hevur arbeiði. Her verður ein stóru partur við sviðið soð, og almannastovna, sum fær alsamt fleiri umsóknir frá lesandi, ið ikki hava áðurnevndu fyrirmurn, fær einki gjørt tí neyðugt er við lógarbroytingum. Tað er sera keðiligt at slíkar stóður standast. Men tað er ikki ov seint. Tá ið skúlin er sagdur verða fyrri øll, mugu broytingar til soleiðis at tað ikki verður ein «elita» sum kann ganga í skúla.

Politiskil viljin

Tað sum avgerð stóðu teirra lesandi er og verður politiskil viljin. Politiskil verður stungið í kortið hvussu virðini í samfelagnum skulu býstast. Vil fegin leggja herðslu á, at meiningin ikki var at takast skal frá øðrum sosialbólkum, ið frammanundan er illa fyrri. Tað eru hvørki tey avlammur, brekaðu, arbeiðsleysu ella pensjonistar, ið skulu sviða fyrri at tey lesandi skulu fáa betur kor. Tvørturímóti. Allur bati bótur, men ikki skjótt verður borið at, er